

גנזים ושו"ת

חזון איש

חלק שני

עיריית ת"א מחלקת התרבות
הספרייה ע"ש הרמב"ם
תל-אביב

לע"נ הגה"צ

רבי חיים סוויאטיצקי זללה"ה

זכרון עולם

אבינו מורינו ורבינו

יגע ועמל כל ימיו בתורה ודקדוק מצוותיה

בצניעות וענוה מופלגים

הרביץ תורה עשרות בשנים

ומראשי מתיבתא "תפארת ירושלים"

הגאון רבי **חיים שמשון** זללה"ה

בהגאון רבי **אבא ביינוש** זללה"ה

סוויאטיצקי

מחבר ספרי "עץ חיים" על הש"ס

ב"א רבינו **החזון איש** זללה"ה

ותלמיד דודו הגאון הגדול

רבי **יצחק זונדל** זללה"ה קרליץ

נלב"ע כ"ט טבת תשס"ד

ת.ג.צ.ב.ה.

©

כל הזכויות שמורות

אין להעתיק או לסרוק ספר זה בין חלקו ובין כולו

בשום אמצעי שהוא בין ליחיד ובין לרבים,

ללא אישור בכתב מראש.

בכל עניני הספר ניתן לפנות

ת.ד. 28418 מיקוד 91283 ירושלים

דוא"ל

Gnazim.shut@gmail.com

הלכות כלי המקדש

ולא יבאו לראות כבלע את הקדש

המכתבים הבאים הם מו"מ משנת תרצ"ה בענין איסור נגיעה וראיה בכלי המקדש, וזה ענינם, בחזון איש קמא [תרע"א] כתב רבינו דהלאוין דלא יגעו אל הקודש ומתו ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו אינם אמורים באיסור נגיעה וראיה אלא ענינם על עבודת הכהנים שבמדבר בזמן המסעות בפריקת הכלים וכיסוין והזהיר את הלויים שלא יעשו עבודה זו, ומערער אחד כתב לרבינו שאותן הלאוין על נגיעה וראיה כפשוטו (וכך הבין הגר"י פערלא בפירושו לסהמ"צ לרס"ג עשין רי"ב-רי"ד, ובאמת לפי דברי רבינו להלן מתורצים הרבה משאלותיו שם, חלק משאלותיו נעתקו ע"י המערער כנודע) והעתיר בדברים שהם "למטה מן הביקורת" (ל' רבינו בתשו' ג'), ונמצאו ד' מכתבים מרבינו עם תשובות למערער ותורף הדברים שעיקר הלאו ופשוטו של מקרא על העבודה אבל יש בזה ג"כ רמז לאיסור ראיה. וזכה המערער ונתיתרה פרשה בתורה מחמתו הלא היא הפיסקא הנתוספה בסוגריים בחזו"א בתרא או"ח קכ"ט סק"ט שנכתבה אחרי מו"מ זה, ומובאת לקמן.

תשובות רבינו הבאים כאן נדפסו כסדרן האמיתי ולא כמו שבאו בס' דברי מנחם בסדר מסורס ומדופך והקורא למפרע לא יצא¹, וכן תוקנו והושוו לכתה"י של רבינו. בשאלות המערער נעזרנו ג"כ מהספר זכרון מרדכי שבדקו מתוך כתה"י ולא כנד' בדברי מנחם עם שינויים ותוספות וסילופים ובסדר מהמקור.

והאמת יורה דרכו שכדברי רבינו דעיקר האזהרה היא ללויים מעבודת הכהנים מפורש להדיא בשו"ת מעשה ניסים לרבי אברהם בן הרמב"ם בתשובה לרבי דניאל הבבלי מ"ט לשיטת הרמב"ם ולא יבואו לראות אינו נוהג לדורות וז"ל [ע"פ הנוסח הנדפס בסוף סהמ"צ להרמב"ם מהדו' פרנקל תשו' ב'] אבל ולא יבואו לראות ברורה התבטלותו מכמה פנים, הא' דלא מיירי האי קרא בנשיאת הארון בלבד עד שיהא קשור בהמצאותו אלא מיירי בנשיאת כלי הקודש כולם שהם הארון

1. וכמעשה הקובץ של המקומות שאינם מבחינים בין תכלת לקלא אילן (כחזונו).

והשולחן והמנורה ומזבח הזהב ומזבח הנחושת וכליהם ומשא כל אלו הכלים כבר בטל בבנין המקדש, בלא חולק, חוץ מן הארון כמו שביארנו ונוסף על הנראה מן הכתוב יש ראייה דמיוני בכל כלי הקודש ממה שאמרו רמז לגונב את הקסוה מנין ת"ל ולא יבואו לראות, ואין לומר כיון שהארון מכלל הכלים שמדובר בנשיאתם, ונשיאתו לא בטלה כמו שאמרנו, א"כ אף אזהרת ולא יבואו לראות קיימת, שהרי לשון האזהרה ולא יבואו לראות כבלע את הקודש מורה על הצורה הזאת של הכיסוי שנתבטלה אפילו מן הארון אע"פ שלא בטלה נשיאתו, שהרי נאמר בכיסוי הארון [ס"פ במדבר] ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה והורידו את פרוכת המסך וכסו בה את ארון העדות כו', וידוע שבבנין בית המקדש א"א לצייר המצאות הצורה הזאת, עכ"ל, והנה מב' להדיא כדעת רבינו, חדא, ששונה ומשלש דהפסוק מיירי על הנשיאה של הכלים כלומר על העבודה ולא על הראייה, ושנית דתלה המצוה בצורת כיסוי הארון, והנה בפ' הגר"י פערלא תמה עליו דהא אדרבה האיסור להסתכל בשעה שאינו מכוסה ולא בשעה שמכוסה, אמנם לדעת רבינו הדבר מדוקדק ביותר דהכונה היא על עבודת הכיסוי גופא [וכמב' להלן במכתבים].

חזון איש קמא

ה' מיתות נאמרו בסדר עבודת המשכן, הא', ונסע המשכן יורידו אותו הלוי וגו' וחזר וגו', [במדבר א' נ"א] הב', והחנים לפני המשכן וגו' וחזר וגו' [ג' ל"ח] הג', ולא יגעו אל הקדש וגו', [ד' ט"ו] הד', ולא יבאו לראות כבלע וגו' [ד' כ'] הה', אך אל כלי הקדש וגו' [י"ח י"ג] ונראה דהאי, ולא יגעו ולא יבאו, אינו אוהרה אנניעה, וראי', שגם זר אינו חייב בזה, אלא על עבודת הכהנים הזוהר את הלוי, ואין ד"ז נוהג לדורות², אלא בזמן המשכן כשנסעו ע"פ ד' היה מ"ע בסדר פריקת הכלים וכיסוין והלוי שעשהו חייב מיתה, ונראה שהנכנס שלא בשעת מצותו ומפרקו אינו בכלל אוהרה זו, ובכלל אוהרה זו לוי וישראלים, ולמה הוכפל העונש בל' נגיעה ובל' ראייה, לא ידענא, ועונש דכתיב בהקמת המשכן ובהרדתו, היינו אישראלים וכהנים כדאמר בספרי פ' קרח דגם כהנים חייבין על

2. וכ"כ הרמב"ם בתחילת השורש השלישי והשיג שם על הבה"ג שמנהו במנן המצות, והרמבן שם נקט ג"כ כדעת הר"מ אלא דכ' דמ"מ ראוי למנותו במנן המצות דדרשו בסנהדרין מהאי קרא רמז לגונב את הקסוה דקנאים פוגעים בו והוא מדאורייתא וחייבים ע"ז מיתה ביד"ש.

עבודת הלוי, וקרא דוחתנים דריש ל' רבי בספרי התם לחייב לוי מעבודה לעבודה, ולמאן דדריש לה התם מגם הם, ל"י קרא דוחתנים למאי אתי.

שאלה א'

ואלו עיקרי השאלה: א' האונקלוס שם מתרגם כפשוטו וכמילולו, שמדבר מאיסור ראי' ולא יעלון למחזי כד מכסן ית מאני קודשא, וכ"כ הרמב"ן בשיטת האונקלוס. בתרגום יונתן [שם ד' י"ט כ'] כתב, ורא תקנתא עבדו להון וייחון בחיי דצדיקי ולא ימותון באשא מצלהבא ויזוחון עיניהון מן בית קודש קודשא בזמן מקרבהון לתמן אהרן ובניו יעלון וימנן יתהון גבר גבר על פולחניה ולמטוליה, ולא יעלון למתחמיא כד יעלון כהניא לשיקוע מאני קודשא דלא ימותון באשא מצלהבא, ע"כ, ומפורש בדבריו שהלאו הוא על הראי'. בתרגום ירושלמי הנדפס [שם ד' כ'] ולא יעלון ליזאי למחמי כד יהוין כהניא משקעין מאני בית קודשא דלא ימותון, [הוסיף המילה "ליזאי" וכן מתרגם כבלע "משקעין" כמו יונתן], מפשטות ג' התרגומים מבואר שהאיסור הוא ראי' ולא איסור ללוי בעבודת כהנים.

ב' ביומא נ"ד א' אמר רב קטינא בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרוכת ומראים להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה ואומרים להם ראו חבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקבה מתיב רב חסדא ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ואמר רב יהודה אמר רב בשעת הכנסת כלים לנרתיק שלהם, ומב' מזה דהאיסור הוא לדורות ולא על הלויים בזמן המשכן בלבד. והיראים במנן המצוות לאו שנ"ב ז"ל, ולא יבאו לראות כבלע וגו' ויראת מאלקך ותן על פניך יראתו ותן כבוד לכלי קדושתו, הזהיר על כלי קדש כנותנם לנרתקם כהנשאים דכתיב ולא יבאו לראות כבלע את הקדש, פ' לא יבאו לראות כהנתנם בנרתקם שהם כנבלעים בו, ומן הדין היה לו להמנות בחייבי מיתה ביד"ש אלא שמצינו בסנהדרין (פ"א ב') שהוא לפגיעת קנאים כו' ולא במיתה ביד"ש, ורב יהודאי גאון מנאו כמו כן במספר הלאוין, עכ"ל, ומקור דבריו מיומא שם. רש"י ביומא שם ד"ה ולא יבאו לראות כתב הלויים שמדבר כו' לא היו רשאים ליכנס בשעת סילוק מסעות שהיו מפרקין את הארון והמזבח להסיעו ממקומו עד שהיו אהרן ובניו מכסין אותו בנרתיקה, ומב' מזה דהלויים הזהירו ליכנס בשעה שהכהנים מפרקין ומכסין ודלא כהחזו"א דהזהירו על עבודת הפירוק והכיסוי, וכעין ד' רש"י כ' גם המאירי ביומא שם. ג' בפירוש התורה ולא יבאו לראות כתב רש"י לתוך נרתיק שלו כמו שפירשתי למעלה בפרשה זו ופרשו עליו בגד פלוני וכסו אותו במכסה פלונית ובלוע שלו הוא כסויו, וברמב"ן הביא פירש"י בלשון דומה, כשמכניסין הכלי לתוך נרתיקו והוא דעתו של

לכהנים, על המשקל שנאסרו בעבודת הכהנים, שאין הראי' והנגיעה עבודה, ואם באנו לפרש שנאסר נגיעה וראי' שלא במקום מצוה האיסור כולל כל ישראל בלי הבדל ואף כהנים אסורים, וכמבואר יומא נ"ד א' מעשה ככתן כו', ובספרי יליף מקרא דאל תכריתו וגו' לחייב לזרים על עבודת כהנים [ואף דרבי קאמר לה ות"ק יליף מקרא דקרח לא יתכן דת"ק מוקי קרא דאל תכריתו באיסור ראי' דאין לעשות פלוגתא ביסודו של פשוטו של המקרא, אלא ת"ק לא דריש קראי דרבי כהנים על של לזרים ושל זה בזה, ויליף מקרא דקרח והו"ל פרשה שנשנית בשביל דבר שנתיחדש, ולרבי לא נשנית אלא בשביל שערער קרח] אלמא דקרא עיקרו על עבודה לחייב לזרים על של כהנים.

להר"מ להזהיר בכה"ג שישמר מן הראיה. שנית, דמבו' בגמ' דביאה ריקנית להיכל אינה אלא באזהרה ולדעת ר"י אפי' לקודש הקדשים באזהרה, ותמוה הרי חייב מיתה מצד הראיה ולהיכן פקע איסור זה. שלישית, דהתו' כתבו שם להדיא דאם משתחוה בבואו ל"ח ביאה ריקנית ומותר לכתחילה להיכנס, ותמוה דהא אכתי איכא איסור ראייה ומאי אהני דל"ח ביאה ריקנית. רביעית, דבחגיגה איתא שהיו מזהירין ברגל שלא יגעו בשולחן מפני הטומאה שא"א להטבילו [ונחלקו שם במנורה] ובבית שני הרי נהג איסור ראייה בארון כדאיתא ביומא נ"ד ואפ"ה נגיעה מותרת בשאר הכלים, וא"כ למדנו מכל זה דליכא לפרש ולא יגעו בפשוטו אלא נגיעה מותרת, וא"כ אף הפסוק ולא יראו אינו בפשוטו לאיסור ראייה וכמפורש שם בסוגיא דבבית ראשון היו מראים להם את הכרובין, וא"כ מוכח דהראיה והנגיעה [בשאר כלי הקדש] מותרין. חמישית, דביומא מבואר דבמקדש ראשון הותר איסור ראייה ודוקא במשכן אסור מפני דבמשכן היו דומים לכלה בבית אביה ובמקדש דומים לכלה בבית בעלה, ואם נימא דראיה הוי איסור גמור איך יתכן בסברא כזו להתיר איסור תורה גמור.

וביומא נ"ד מב' שהראיה בארון אסורה בבית שני ולדורות, והנה לכא' בפשוטו של מקרא אין שום מקום לחלק בין ארון לשאר כלים וא"כ תקשי מנן היתר הראיה בשאר הכלים, ומכאן זה הסיק רבינו דיש איסור ראייה אבל איננו עיקר הוראת המקרא ואינה במיתה אלא זהו דרשה שנמסרו גדריה לחכמים [וכמש"כ הראשונים במלאכת חול המועד] והגדר תלוי בכבוד ומורא מקדש וסמכו חכמים לאיסור במקום שמצאו בראי' זו כולו, ולהכי אפי' הארון עצמו משמע בפסחים כ"ז דהאומנים שנכנסו לתקן הותרו להסתכל [אי לא משום מעילה].

ומהשתא נמצא דלהלכה דעת רבינו דבארון אסור כל ראייה שלא לצורך ובשאר כלי הקודש אסור רק ראיית זולו [וכ"נ בפשוטו מוכח מדבריו ואף שלא נתבאר בהדיא] וכ"כ בדרך חכמה פ"ג ס"ק ס' דסתם ראייה בשאר כלי הקדש מותרת.

אמנם בחזו"א מהדורא בתרא [ונד' לקמן] נראה דס"ל דאיסור ראייה שלא לצורך הוא בכל כלי שרת, ויעוי' להלן בהע' שם, וצ"ע.

האונקלוס. ובאבן עזרא הביא ב' פירושים לתיבת כבלע, א', ל' הסרה וביטול, ב', ל' כסוי, והינו כפי' התרגומים הנ"ל. ועוד כתב באבן עזרא, והנה שנים אזהרות שלא יגעו בקדש כ"א בבגדים ישאוהו ולא יראו הקדש. וברמב"ן כתב, ור"א אמר כפשוטו שלא יבאו לראות כאשר תוסר פרכת המסך ויגלה הארון וכו' והנה הלזים מזהירים שלא יגעו אל ארון הקדש ומתו רק בבגדים ישאוהו ועוד יזהירם שלא יבאו לראות כלל הסרת הבגין בעוד שיוריד אהרן את הפרכת כענין כי יראו בארון ה', ויפה אמר. והרשב"ם כתב, אם יראו ימותו כמו שמצינו באנשי בית שמש כי ראו בארון ה'. ובתרגום יונתן בשמואל א' [ו'] י"ט] על הפסוק כי ראו בארון ה', דחדיא דחזו ארונא דה' כד גלי, וברש"י שם, משמחתם נהגו בו קלות ראש שלא היו מסתכלין בו באימה ודרך כבוד. וברד"ק שם פירש, שפתחו וראו מה שבתוכו לפיכך נענשו כמש"כ ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו. וכן מפורש במדרש רבה שם דמייירי באיסור ראייה.

תשובת רבינו [א]

קשה לעמוד על הכירור בדבר שאין לו שרש רחב בגמ'.³ והנה לא יתכן שנאסרה ראי' ונגיעה בכלי הקדש לזרים ולזרים מפני שהראי' והנגיעה מסורה

3. במכתב זה מפרש רבינו את יסודות דבריו בספר, ובאו במכתב טעם ומקור והוכחות, [ומפני כמה סיבות מן הראוי כאן לשנות ולבאר עיקרי הדברים], הטעם, שאין שום סיבה שתאסר נגיעה וראיה לזרים שהרי אינה עבודה, ואם באנו לפרש שיש איסור על כל נגיעה וראיה שלא במקום מצוה אחד כהנים ולזרים ואחד זרים אסורים ואין טעם ליחד הדיבור לזרים בעת שכולל את הכהנים ואת כל ישראל, וכן משמע בגמ' יומא נ"ד במעשה בכחן שהיה מתעסק וראה מקום ארון ולא הספיק להגיד לחבריו עד שמת ומוכיח שם רב נחמן בר יצחק דנהג איסור ראייה בבית שני, אלמא דאותו איסור ראייה אמור אף בכהנים ואע"ג דקרא אירי בלזים, הא למדת דאין זה פשטיה דקרא. ובפ"י הגר"י פערלא לרס"ג ל"ת רי"ב כתב דהטעם לאיסור ראייה הוא בגלל סייג שלא יבואו לעבוד [וכן העתיק בדברי מנחם שם] אלא דהקשה על עצמו דבשלמא בשאר הכלים דשייכא עבודה שייך סייג אבל בארון איזה עבודה שייכא ב' ואם תאמר כיסוי הארון הרי הכיסוי גופא הוא משום ולא יבאו לראות ואילולי כך קרא אין שום מקור לכיסוי הארון וממילא אין שום עבודה ששייך לעשות לה סייג, עי"ש.

המקור מספרי פר' קרח וכמש"כ רבינו דרבי דורש מקרא זה לאיסור לזרים בעבודת כהנים ולעצם הדין גם ת"ק מסכים עם רבי ומה שת"ק חולק עליו דעת רבינו דהמחלוקת היא רק בדרשות אבל אין להמציא פלוגתא בפשוטו של מקרא.

ההוכחות הם, חדא, הרמב"ם כתב דלדורות [וגם בזמן המקדש] מותר נגיעה וא"כ בודאי דלפי שיטתו א"א לפרש לא יגעו בפשוטו, ואם נימא דמ"מ ולא יבאו לראות הוא כפשוטו א"כ ה"ל

הוא בארון, ומבואר בהכתוב הזהיר על הראיה ודלא כהחזו"א דהזהיר הלויים על עבודת הכהנים בפירוק הכלים וכיסוין.

מש"כ "דפשוטו של מקרא אין לחלק בין ארון לשאר כלים כדכתיב וכלה וגו' ואחרי כן יבאו וגו' " וכן מה שהביא מהספרי קרח דאל תכריתו דהאיסור הוא על הלויים בעבודת כהנים ולא נחלקו ת"ק ורבי באיסור זה, קשה דכל זה אינו ענין לקרא דולא יבאו ואף להספרי הוא ענין בפ"ע ומיירי מאיסור רא'.¹⁰

ויש ללמוד מכאן דמה שלמדו ביומא ובמדרשים לאסור הרא' מקרא דולא יבאו אין זה דבר שנתרבה מן המקרא אלא פשוטו של מקרא הוא וכפשוטו דברי רש"י והמאירי המובאים במכתב הקודם.

וכ"ה מפורש ברש"י סנהדרין פ"א ב' דתנן התם הגונב את הקסוה קנאין פוגעין בו וקאמר בגמ' והיכא רמיזא ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו, ופרש"י רמז בעלמא הוא דעיקר קרא כלויים שהזהירו שלא לראות בסלוק מסעות בשעת הכנסת כלים לנרתיק שלהם שהיו אהרן ובניו מכסין הארון והמזבחות וכו', ומפורש בדבריו דעיקר קרא הזהיר הלויים שלא לראות ולא שהזהירם על הפירוק והכיסוי.

ויש מקום לחקור אם איסור הרא' הוא דבר הנוהג לדורות או שנתג במשכן בלבד וחכמים סמכו ע"ז במס' יומא לאסור ראית הארון בבית שני, וכפה"נ יש בזה ב' שיטות בחז"ל.

תשובת רבינו [ב]

ספרי קרח קט"ז, אל כלי הקדש והארון וכה"א ולא יבאו לראות וגו'¹⁰, אין כונת רבותינו לשלול שאר הכלים דהא האי קרא אך אל כלי הקדש לא יקרב

10. וז"ל הספרי לפי גי' הגר"א, "אך אל כלי הקדש" זה הארון וכה"א (בסוף פ' במדבר) ולא יבאו לראות כבלע את הקדש, "ואל המזבח" זה עבודת המזבח, "לא יקרב" אזהרה "ולא ימותו" עונש, אין לי אלא לויים שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים, כהנים על עבודת לויים מנח"ל ת"ל "גם אתם" לויים מעבודה לחברתה מנח"ל ת"ל "גם הם" וכו' רבי אומר אין צריך שהרי כבר נאמר אל תכריתו את שבט הקהתי וגו' וזאת עשו להם וחיו (במדבר ד' י"ח י"ט), אין לי אלא בני קהת, בני גרשון ומררי מנח"ל ת"ל (שם י"ט) אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על עבודתו ואל משאו וגו', אין לי אלא לויים שענושים על עבודת כהנים, כהנים על עבודת לויים מנח"ל ת"ל ובנסע המשכן יורידו אותו הלויים והזר הקרב יומת (במדבר א' נ"א), מעבודה לחברתה מנח"ל ת"ל והחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה וגו' והזר הקרב יומת (שם ג' ל"ח), ומה ת"ל ולא ימותו

וכן לא יתכן הא דב' הר"מ⁴ דמותר ליגע הוא דוקא במסוה על פניו שלא יראה. וכן אמרו מנחות ב"ז ב' על היכל באזהרה ור"י סבר מבית לפרכת נמי באזהרה, ואם עיניו פתוחות במיתה שהרי ראה הארון, והתו"ס כתבו דהשתחוואה מותר, וקשה נהי דלא הוי ביאה ריקנית אבל מנ"ל להתיר ראיה ויעצום עיניו. ובחגיגה ב"ז ב' הזהירו שלא תגעו בשלחן ובמנורה אלמא שנהגו היתר רא' ונגיעה בבית שני. ובפשוטו של מקרא אין חילוק בין ארון לשאר כלים וכדכתיב וכלה וגו' ואחרי כן יבאו וגו', אלא נראה דמהא דכתיב ולא יבאו לראות (ד' דרשו) לרבות איסור ראיה⁸ מפני כבודו ומוראו של מקדש והדבר מסור לחכמים לקבוע גדר המורא, ואפשר דלויים נתחייבו גם על הכניסה לראות וזה היתה הוראת שעה ודוקא בכניסה ומ"מ סמכו חכמים בזה לאסור רא' במקום שמצאו ברא' זו כולוול, ומה"ט חילקו⁹ בין משכן למקדש ואילו בלאו מוחלט לדורות לא היו חכמים מחלקים בסברא בעלמא וכל מה שנאמר במשכן נוהג במקדש. וכ"מ בפסחים כ"ז א' דפריך קול מראה כו' ולא אמר משום ראיית הארון.

וכל מה שדברו החכמים באיסור רא' הוא בדבר שנתרבה מן המקרא אבל עיקרו לחייב הלויים על עבודת הכהנים וכדאמר רבי בספרי, ואם מבואר בראשונים הפכו יהיו הדברים בטלים ואין הספרים תח"י לעי' בהם.

שאלה ב'

בספרי קאמר אל כלי הקדש זה הארון וכה"א ולא יבאו לראות כבלע את הקדש, והיינו דמוקי לקרא דולא יבאו לראות בארון בלבד וס"ל לתנא דספרי דעיקר איסור רא' יתכן דכונת הר"מ בנכנס ומסוה על פניו.

4. הל' כלי המקדש פ"ג סוף הל' ט' "וכל הלויים מוזהרין על עבודת המזבח שנאמר אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרב ולא ימותו לא יקרב לעבודה אבל ליגע מותרין" וממש"כ דמותרין בנגיעה מוכח דרא' מותרת, ורבינו השיב כאן דלפום טעות המערער צריך לפרש באופן שלא יתכן דכונת הר"מ בנכנס ומסוה על פניו.
5. במנחות שם סד"ה להיכל.
6. במדבר ד' ט"ז.
7. כנראה צריך להוסיף כאן תיבה זו.
8. יומא נ"ד א'.
9. ביומא שם.

כלוים שלא יעבדו עבודת כהנים מוקמינן לה וכדמסיים אין לי אלא ליום שענושים ומוזהרים על עבודת הכהנים, וזה ודאי נוהג בכל הכלים וכדכתיב בפ' מדבר, אלא כונת רבותינו לפרש דהאי אל כלי הקדש לא יקרבו אינו לעבודת הקרבנות אלא עבודת פירוק המשכן וכינוהו בשם ארון שהוא המיוחד, ועיקרו כינוי על הפירוק¹¹, ולמדנו מדברי רבותינו דהאי קרא ולא יבואו לראות וגו' באזהרת ליום על עבודת כהנים הכתוב מדבר, ולא באיסור ראי' שאינו ענין לאזהרת ליום על עבודת כהנים, וכ"ה פשוטו של מקרא שאם באת תורה להורות איסור ראי' שלא בהכרח, אין טעם ליחד הדיבור לליום בעת שכולל את הכהנים ואת כל ישראל¹².

ואמרו עוד בספרי שם רבי אומר אין צריך כו' ב"ג וב"מ¹³ מנין ת"ל אהרן ובניו יבואו ושמו אותם איש איש על עבודתו ואל משאו וגו' כן גי' הגר"א אבי הגרסאות, ותיבת וגו' מורה על קרא ולא יבאו, וממקומו הוא מוכרע דבקרא ושמו אותם לא כתיב עונש ולא אזהרת לאו אי לאו ולא יבאו, ובכל המקרא לא כתיב דבר על הלויים עד שאמר ולא יבואו וכל שיעור המקרא כך הוא זאת עשו להם ר"ל שלא יבאו לראות רק הכהנים יבואו ושמו ואין כאן שני ענינים. ואחרי שר"ל פירשוהו על אזהרת ליום על עבודה הדבר כבר מורם מכל ספק, ואם נמצא לשון בראשונים ז"ל הפכו¹⁴ צריכים אנו לפרשו על ראי' הנלמדת מחלק המדרש מדאפקי' בלשון ראי' לאיסור ראי' משום כבוד השכינה בכלל, או גם ענש והזהיר ללויים בכניסה זו ודוקא בכניסה ודוקא בשעת פירוק, ואינו ענין

גם הם אתם (קרח י"ח ג') לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן הוזהיר עליו הכתוב את כל הענין וכו'.

11. המערער רצה לפרש דהאיסור על הראיה ועל הארון בלבד וע"ז השיב רבינו דהרי הפסוק מזהיר את הלויים על עבודת הכהנים וזה כולל כל עבודת פירוק המשכן וכינוהו בשם הארון שהוא המיוחד, וא"כ מב' להדיא בספרי (מתנא קמא גופא ולא רק מרבין) כדעת רבינו.

12. וכמב' במכתב הקודם.

13. בני גרשון ובני מררי מנין.

14. כמדור' כונתו לל' רש"י והמאירי ביומא.

לשעה ודורות כיון דליתא כותי' לדורות¹⁵, ול' רש"י סנהדרין¹⁶ אינו אלא לשלול שאין פשוטו על גונב, ונקט המקרא כהוראתו הפשוטו ואין קפידא בכמו אלה.

שאלה ג'

מש"כ דאין לפרש מ"ש בספרי אל כלי הקדש זה הארון, דהכונה לארון בלבד ומשום איסור ראי', מדמסיים בספרי אין לי אלא ליום שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים, ואין הראיה עבודה אלא הפירוק והכיסוי וזה נוהג בכל הכלים, הנה הגר"א הוסיף בספרי "ואל המזבח" זה עבודת המזבח, והזהירו הלויים על ב' דברים הא' על ראית הארון וזו אינה עבודה וע"ז קאמר בספרי "אל כלי הקדש" זה הארון, והב' על כיסוי המזבח ושאר כלים שהיא עבודת כהנים וע"ז קאמר "ואל המזבח" זה עבודת המזבח, ועל עבודת הכיסוי קאמר בספרי אין לי אלא ליום שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים.

ומש"כ דהגר"א גרס בספרי בדברי רבי בני גרשון ובני מררי מנין כו' ואל משאו וגו', ותיבת וגו' מורה על קרא ולא יבאו הכתוב לאחריו, הנה הגר"א הגיה כן בספרי ע"פ הילקוט ושם כתוב בני גרשון ובני מררי מנין ת"ל אהרן ובניו יבואו וגו', ותיבת וגו' שבילקוט מורה על סוף הפסוק ושמו אותם איש איש על עבודתו ואל משאו, ובהגהות הגר"א שהוכח כל הפסוק תיבת וגו' הוא מ"ס, דהפסוק ולא יבואו הוא ענין בפ"ע ואזהרת הלויים וענשם כתובה קודם¹⁷.

והנה מ"ש בספרי אל כלי הקדש זה הארון וכ"ה"א ולא יבאו לראות כבלע את הקדש, פשטות הדברים שהספרי מבאר דהמלים כלי הקדש היינו הארון וכמו דבפסוק ולא יבאו

15. כונת רבינו כאן הוא כמו שמבאר לקמן בסוף תשובה ג' שגם לפי הדרשא א"א בשום פנים לחתוך המקרא באמצע וכל הפסוקים שם אל תכריתו וגו' וחיו ולא ימותו ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו, האזהרה והמיתה נאמרו גם על ראייה, אך א"א לומר דבראיה של זלזול חלילה ינהוג חיוב מיתה לדורות שהרי זה לא נמנה בשום מקום בין חיבי מיתות, ובע"כ צריך לפרש שזו הוראת שעה ולא על הראיה אלא על הכניסה של הלויים שלא לצורך בשעת פירוק, וחלק המדרש למדו חכמים על איסור ראייה של זלזול בכלל.

16. פ"א ב'.

17. וביתר שאת נתפרש בדברי מנחם דהאזהרה היא ולא ימותו אלא אהרן ובניו יבואו ושמו אותם איש איש על עבודתו ועל משאו, והינו דיש פה ב' אזהרות, א' על העבודה ולא ימותו אלא אהרן ובניו וגו' והב' ולא יבאו לראות, ועוד כתב שם ראייה מרש"י (ד' י"ח) דפי' אל תכריתו אל תגרמו להם שימותו אם יעברו על ושמו אותם, ולפינו ברש"י לא נמצא כדבר הזה ואולי ספרים אחרים היו לפניו, ובחומש תורה שלמה נדפס כגי' כל הספרים.

את הקדש היינו הארון, וס"ל לתנא דספרי דעיקר איסור ראי' בארון נאמר, ויש להביא ראי' דכ"ה כונת הספרי דגם על מה דכתיב וכלי הקדש וחצצרות התרועה בידו (במדבר ל"א ו') קאמר בספרי ממות קנ"ז (פסקא ה' אות ל"ז במלבי"ם) כלי הקדש זה ארון שנאמר ולא יבאו לראות כבלע את הקדש, וזה מכריח שהפירוש בספרי הוא כהנ"ל.

ולאחר שנתבאר מהספרי דקרא דולא יבאו לראות וגו' מדבר באיסור ראייה למדנו דמה שאסרו ביומא ג"א ראיית הארון מהאי קרא וכן מה שפי' בתרגום יב"ע ותרגום ירו' את הפסוק באיסור ראי' זהו פשוטו של מקרא ולא כמש"כ במכתבים דלעיל והוא דבר שנתרבה מן המקרא, וכ"ה ל' רש"י בסנהדרין ומשמעות דברי רש"י והמאירי ביומא המובאים לעיל, ולא מצאנו מי שמפרש שהפסוק ולא יבאו לראות וגו' מדבר באזהרת הלויים על עבודת הכהנים שזה נלמד מפסוקים אחרים.

ויש להוכיח דגם הרמב"ם מפרש את הפסוק ולא יבאו וגו' באיסור ראי' ולא באזהרת הלויים על עבודת כהנים, שבספר המצות ל"ת ע"ב ב' שהזהיר הלויים מהתעסק בדבר מן העבודות המיוחדות לכהנים כו' כמו שאמר איש איש על עבודתו, והלאו שבא בהם אמרו בלויים אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרב, הרי שהרמב"ם שבק את הפסוקים שבפ' במדבר דמיירי בהו וכתב שאיסור הלויים על עבודת כהנים כתוב בפ' קרה, ומשום דמפרש דקרא ולא יבאו וגו' לא מיירי בעבודת כהנים אלא באיסור ראי', וכן יש לדקדק מדברי הרמב"ם בהל' כלי המקדש פ"ג הל' ט"ז דנקט הלאו והמיתה דהפסוק בפ' קרה ולא בפ' במדבר ואע"פ שהזכיר הפסוק דפ' במדבר לאזהרת הלויים על מלאכת חבירו.

תשובת רבינו [ג] 18

שלו' רב

יקרתם הניעני, כידוע דעות בני אדם משתנות, ע"ד זולתי מתקבל דעבודת המזבח¹⁹ יורה על כיסוי המזבחות, וגם הכונה לכלול כזה שלחן ומנורה ושאר הכלים, וכלי הקדש²⁰ אי אפשר לפרשו בכולל כל הכלים, וע"ד²¹ הוא למטה מן הבקרת, ועבודת המזבח, הוא ד' עבודות שאמרו יומא כ"ד א', וכלי הקדש כולל

18. ב' המכתבים הבאים הדומים בתוכנם נעתקו מכת"י מן שהיה ברשותו, וכפה"נ לא נשלחו (ישירות) למערער בצורה שלפנינו.

19. דהינו מש"כ בספרי לפי גי' הגר"א "ואל המזבח" זה עבודת המזבח.

20. דהינו מש"כ בספרי "אל כלי הקדש" זה הארון וכה"א ולא יבאו לראות וגו'.

21. ועל דעתי. וכן בהמשך המכתב.

הכל כמו קרא וכל כלי הקדש במדבר ד' ט"ו, כתולדה מזה שמבואר בספרי דבקרא דקרה כתיב ב' מיני עבודות, עבודת הפירוק, ועבודת הקרבנות, וכל עבודת הפירוק שלויים ענושים על קרבם לעבודה המסורה לבני אהרן אמרו וכה"א ולא יבואו וגו' וזה מבואר דאין מקרא יוצא מידי פשוטו ולא יבואו לפרש ולכסות קאמר, וזה מכריחני להתאים ל' הראשונים לדברי הספרי, וע"ד זולתי שאין רמו לזה בספרי הפירוש בל' הראשונים למטה מן הבקרת.

ע"ד אין בכל פ' במדבר רמו ללוי שכיסה את הארון או שלחן שיהא ענוש ומוזהר אם לא שנאמר דאהרן ובניו יבואו וגו' ולא יבואו וגו' מרמו ביאה ולעבוד עבוד הפירוק, וקרא דזאת עשו להם וחיו וגו' היינו עשו להם שלא יבואו לראות וגו' שאתם תעשו הפירוק ולא הם וכל הפסוקים חד ענינא, וכשרבו בני מררי [מפני דבקרא כתיב בהדיא קהת] מאיש על עבודתו סמך הקרא ולא יבואו²² ואין בל' הגר"א ט"ם אלא בדיוק.

וע"ד זולתי סכינא חריפא מפסקא לקראי ולא יבואו ענין בפ"ע, ואהרן ובניו יבואו ושמו אותם מכלל הן אתה שומע לאו וחיו כאומר והם לא יבואו, [ואכתי לאו ליבא ולמה אמר רבי א"צ?] והאי לא יבואו לאו אביאה מזהיר אלא על עבודת הכיסוי והפירוק, אבל ולא יבואו לראות אין כאן רמו על עבודה, [ולמה משונה ביאה שני' מביאה ראשונה? וכ"ה בהדיא כתיב"ע דגם זאת עשו להם וגו' קאי אראי' ולא יתכן למפסק קראי, וע"כ דמקרא אחד יוצא לב' טעמים ותיב"ע לפי מדרשו והא דאמר רבי בספרי לפי פשוטו] והא דמרכינן בני מררי מאיש איש גם עונש ואזהרה של קהת שב עליהן, ותיבת וגו' שבהגהות הגר"א ט"ם.

כמוכן עתירת דברים ללא תועלת זהו חובת האדם להתמך בדעתו ולהחזיקו לאמת דברי זולתי לא ישפיעו עלי כמו שדברי לא ישפיעו על זולתי.

וכמו כן ע"ד זולתי הא דאמרו בפ' מטות²³ כלי הקדש זהו הארון כו' לשלול שאר כלים, וע"ד עיקרו מקרא דארון ברית וגו' ואמרו בספרי זה שיוצא עמהם

22. הכתוב אחריו.

23. בספרי מטות פסקא ה' גבי מלחמת מדין דרשו על הפסוק את פנחס הכהן וכלי הקדש וחצצרות התרועה בידו, כלי הקדש זה ארון וכן הוא אומר ולא יבאו לראות כבלע את הקדש, ומשמע דולא יבואו קאי על הארון בלבד, אמנם דעת רבינו דבאמת המקור מהא דהארון יוצא

במחנה, ואמרו וכה"א לרמז בעלמא ואפשר שכיונו לדבר נסתר, אבל יותר מתפרש כלי הקדש על כל הכלים במקום שאפשר, וכן כבלע את הקדש ע"פ פשוטו כולל הכל רק ע"פ הסוד משמע ברמב"ן²⁴ דקאי על קה"ק, וכן הברעת זולתי²⁵ ממה שלא הביא הר"מ ולא יבואו וגו' ע"ד הוא קושית רבי לת"ק בספרי רבי אומר א"צ כו' יהי מקרא אל תכריתו או מלא יבואו.

והנני דוש"ת באהבה ויקר

אי"ש

ולפי מדרשו דקאי על ראי' גם רישא דקרא ואת עשו להם וחיו וגו' חיינו לאסור ראי' וכ"ה בתיב"ע, שא"א למפסק קרא, ואין מדת מכלל הן שומע לאו נוהג בזמן שחלאו כתוב בצדו בהדיא, וא"כ איפוא לפי מדרשו אין בפ' מדבר לא עונש ולא אוזרה על עבודת הכהנים, ואיך יאמר רבי בספרי א"צ כו' וע"כ יש כאן מדת הפשט ומדת הדרש ומקרא אחד יוצא לכמה טעמים.

עמהם במחנה הוא מהספרי דבהעלותך כ"ד ולא ברור אם רבינו מפרש הספרי שם כהגר"א דזה ארון אחר ולא הארון דקדש הקדשים ומקרא זה דלא יבואו לרמז בעלמא.

24. סוף פרשת בהעלותך.

25. הכונה למה שהוכיח דלאו דלא יבאו לראות אינו איסור על העבודה מזה שהרמב"ם בסהמ"צ הביא המקור לאזהרת לויים מהפסוק אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו, ובאמת ראית המערער תמוהה מאד כי הרמב"ם שם לא מיירי בעבודת כיסוי הכלים ופירוק המשכן אלא בשאר עבודות ולדורות אף בזמן המקדש. והנה לדעת רבינו המקרא נאמר על עבודת כיסוי הכלים ופירוק המשכן ואזהרה זו נוהגת לשעה, אלא דרבי דרש מפסוק זה מיתה לדורות, הדבר צ"ב איך שייך לדרוש מפסוק לכל העבודות לדורות והלא לכאו' צריך פסוק נוסף בין לעונש ובין לאזהרה, ודבר זה לא פירש רבינו, ולכאו' אפשר לפרש כמש"כ בחזו"א שם סק"י דעיקר המצוה הוא לדורות שלא יתעסקו זה בעבודת זה ואף שנאמר בעבודה פלונית הנוהגת לשעה מ"מ לומדים ממנו לדורות.

מה שהשיב רבינו כאן "על דעתי הוא קושית רבי לת"ק לכאו' הפי' הפשוט בזה דהרמב"ם תפס דרשת ת"ק וס"ל כוותיה, וע' בזה כ"מ פ"ג מכלי המקדש הי"א ובספרי דבי רב על הספרי שם ובאור החיים במדבר י"ח ג', והנה להלן בתשו' ד' כתב רבינו דהרמב"ם נקט קרא היותר מפורש והנאמר לדורות בהדיא.

תשובת רבינו [ד']²⁶

עבודת המזבח, אינו כיסוי המזבח הכתוב במדבר ד' י"א במזבח הזהב, ובמזבח הנחשת שם י"ג, אלא ד' עבודות שזר חייב עליהן מיתה המבואר יומא כ"ד, וזה הכתוב מכנה תמיד אל המזבח בידוע, ואמנם הלויים שכיסו את המזבחות ושאר עבודת הפירוק חייבין עליהן וכדכתיב שם²⁷ וכלה אהרן וגו' וזה נכלל בפ' קרח בקרא אך אל כלי הקדש וגו' וכן כתיב במדבר שם ט"ו ואת כל כלי הקדש, וכונת הספרי שיש כאן בקרא ב' מיני עבודות פירוק המשכן, ועבודת הקרבנות, ומעולם לא באו ליחד בכלי הקדש דוקא ארון, דא"כ שאר כלים מניין? וכן מה ששללו פ' ממות שאר כלים אינו ילפותא מקרא ולא יבואו דודאי החוץ קרא כולל שאר כלים, זולת ע"פ סוד משמע ברמב"ן דהינו בין הכרובים וארון דוקא, אלא מקרא דארון ברית וגו' ואמר בספרי זה שיוצא עמהם במחנה, אלא אמרו סמך בעלמא שנקרא הקדש ואין אנו יכולין לדקדק בדרשות.

קרא ולא ימותו בקהת כתיב ולא כתיב בקרא מניעת מה כלים עד ולא יבואו וגו' וע"ז קאי ראשית המקרא, אבל בבני מררי שלמדנו איש איש על עבודתו לא כתיב עונש ואזהרה אלא בקרא דלא יבואו וגו' וזה דעת הגר"א. מדברי הר"מ אין ראי' דנקט קרא היותר מפורש והנאמר לדורות בהדיא, ולענין מנין הלאוין אין נפקותא אם הוכפל.

חזון איש בתרא

בחזון איש הנדפס לאחר מכן הוסיף רבינו בסוגריים את הדברים הבאים.
[במש"כ דקרא דולא יבואו לראות כבלע את הקדש עיקרו להזהיר את הלויים על עבודת הכהנים, הכי מוכח בספרי פרשת קרח קט"ז, וכדאמר רבי א"צ שהרי כבר נאמר כו' בני גרשון ובני מררי מנין ת"ל אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש על עבודתו ואל משאו וגו' [זו גי' הגר"א והאי וגו' חיינו ולא יבואו לראות כבלע וגו'] אין לי אלא לויים שענושים על עבודת כהנים כו' אלמא דעיקר קרא על

26. כנ"ל, דתשובה זו נכתבה לשאלה ג' והיא בעין התשובה הקודמת ורק בסגנון אחר ולא נודע אם נשלחה, [המראי מקומות לתשובה זו שוים למ"מ שבהע' לתשו' ג' וקחנו משם].

27. במדבר ד' ט"ו.

הלכות קרבנות

בענין תורת חינוך

²⁹ ברפ"ב דשבועות מב' במתני' דאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תורות ובשיר, ומב' שם בגמ' ט"ו ב' דשיר של תודה היה נעשה בכינורות ובנבלים וכו' ופי' רש"י שם דשיר זה הוא מזמור לתודה שבתהילים³⁰, ובערכין י"א ב' נסתפקו בגמ' אי עולת נדבת ציבור³¹ טעונה שירה או לא והק' בגליון השימ"ק שם דאי אינה טעונה שירה היאך משכח"ל שירה בתודה דהא אין תודה באה חובה וי"ל דמשכח"ל בתודה הבאה כשמוסיפים על העיר ועל העזרות. והנה מב' בתירוצו דתורת חינוך היא תודה חובה וטעונה שירה ככל הקרבנות. ואפשר כי השואל נתקשה בדבריו בתרתי, חדא בקושינו מנין פשיט"ל דיש שירה בתודה דהרי בס"ד אכתי לא הוה ידע מהא דתורת חינוך ומהכ"ת דיש שירה בתודה. ושנית נתקשה בעיקר בתירוצו וקכו' האחרונים דהרי הציבור אינם יכולים להתנדב תודה (כמב' זבחים ה' א' פ"ט ב') וא"כ בהכרח דהך תודה באה בנדבת יחיד ושירה הוא רק בקרבן ציבור (ערכין י"א ב' ובתד"ה עולת) ואין מובן תירוצו. וע"ז השיבו רבינו במכתב הבא,

²⁹ לא הגיע לידני גוף השאלה ואפשר לפרש קו' השואל בכמה דרכים, והנכתב כאן להסביר את שאלת השואל הוא בדרך אולי ואפשר.

³⁰ אמנם לא נתפרש שם להדיא אי הוי שיר גמור ובעזרה ובלויים או בחוץ וכל ישראל, ויעו' מנ"ח מצוה שצ"ד.

³¹ ומב' מזה דבקרבת יחיד היה פשוט לגמ' דליכא שירה.

עבודה המסורה לכהנים, ומיהו ביומא נ"ד א' פריך אהא דאמר דמראין לעולי גנלים את הכרובים והא כתיב ולא יבואו לראות וגו', ונראה דאפקי' רחמנא בל' ראי' ללמדך שיש איסור בראי' בלא הכרה וכיון דנאסרו הלויים בפריקת המשכן יש בהם גם איסור ראי'²⁸, ולפי שאין זה עיקר אזהרה דקרא אמרו שם שלא היה נהוג רק במשכן שהיו ישראל בבחינת ארוסת, אבל עיקר אזהרה שהיא לויים על עבודת כהנים נהוג לדורות כדיליף רבי בספרי שם].

²⁸ מלשון זה משמע דדעתו דבכל כלי שרת אסור ראייה שלא לצורך דומיא דפריקת כלי המשכן שנאסרו הלויים בעבודה דה"ל עבודה שלא לצורך וה"נ הראיה היא שלא לצורך, וצ"ע דבמכתבים לעיל הביא רבינו כמה ראיות דבשאר כלים מותר ראייה שלא לצורך ורק ראית ולזול אסור. ואפשר ליישב דמש"כ רבינו שיש איסור בראיה בלא הכרה כונתו דא"א שיהא הדבר מסור ללב כל אחד להחליט על הראיה אלא כל ראייה שאין לה הכרה נידונה כראיה של ולזול ורק ראייה של חשיבות כמו בעליה לרגל והראו חיבתם לפני המקום זה מותר וכל כה"ג ראייה כזו שהחליטו ונהגו ע"פ חכמים, אבל סתם ראייה שאין בה צורך אפי' שאינה לשם ולזול נידונה כראיה של ולזול. ונבדוק חכמה פ"ג סק"ס נקט דסתם ראייה מותרת, וצ"ב].

לעיל בתשובות כתב רבינו דיש איסור ללויים במיתה על הכניסה בשעת פירוק הארון ובאן לא שנה דבר זה ואפשר דהדר ב' הכא וס"ל דרק לעיל דהפירוש של ראייה כפשוטו היה פירוש נפרד בפני עצמו הוצרכנו לבאר להאי פירושא חוב מיתה דאיתא בקרא למאי אתא, אבל השתא אף שאין זה עיקר אזהרה דקרא אינו פירוש אחר העומד לעצמו אלא רמז הוא שלא רק בעבודה נאסרו אלא אף בראיה נאסרו ומחמת שעבשיו שאסורין בעבודה היא ראייה שלא לצורך, תו נשאר החוב מיתה על העבודה וכפשוטו דגם להאי פירושא קרא מיירי בעבודה.